

Ne sémákban és fekete-fehérben gondolkozzon, hanem a jelenségek okait keresse, amelyek mindig többfélék és szerzeágazók: nem megismerhetetlenek, de nem is szimplifikálhatók.

* * *

A gazdag nyugat-dunántúli sajtóban a kiegyezéstől kezdve jelentős szerepet játszottak a különböző napilapok. A Pozsony–Varasd vonal mentén jelentős kis- és nagyvárosok találhatóak: Győr, Sopron, Szombathely, Kőszeg, Pápa, Zalaegerszeg, Nagykanizsa. Mindegyik kiterjedt helyi sajtóval rendelkezett, amelynek mai nyomtatott és elektronikus utódai e sokszínűség örökösei. A sajtóbibliográfia gazdagságát – kiragadott példaként – az említett terület északi régiójában megjelent azon napi- és hetilapoknak a bemutatásával lehet illusztrálni, amelyek a szén- és kőolajbányászat, illetve a természetvédelem 1921–1944 közötti eseményeinek feltárásához nyújthatnak segítséget; nem elfeledkezve természetesen más művelődéstörténeti vonatkozásairól sem. A nagyszámú újság miatt azonban már kezdetben megszorítást kell tenni: figyelmen kívül maradnak a hivatalos közlönyök és a kimondott diáklapok, ahogy a szorosan vett szakmai orgánumok is, például a *Bányászati és Kohászati Lapok* vagy az *Erdészeti Kísérletek* című folyóirat, amely Sopronban jelent meg 1926–1943 között negyedévenként a Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola, valamint az erdészeti Kísérleti Állomás kiadásában. De a nem magyar nyelvűek (pl. az *Oedenburger Zeitung*) is ebbe a kategóriába tartoznak. Nem arról van szó, hogy a mellőzött lapok közleményei a kutatáshoz nem adnának hozzá semmit, hanem arról, hogy az általános ismeretekkel rendelkező, nagyszámú olvasóközönségnek szóló rotációs lapok cikkei olyan ismereteket és körülményeket is rögzítettek, amelyek sem a hivatalos, sem a szakmai lapokban nem találhatóak meg. Ez a tény teszi leginkább mellőzhetővé az általában – tévesen – lenézett napisajtó figyelembevételét.

A néhány most bemutatandó, példaként idézett újságra egyaránt jellemző volt bizonyos közlésbeli mozgékonyosság, melyet a polgári sajtószabadság biztosított számukra: akár kormánypárti, akár ellenzéki hangot ütöttek meg, a konszolidált társadalmi viszonyok között tulajdonképpen mindent megírhattak, ami a korabeli közvéleményt érdekelte. Nem vonatkozik ez a megállapítás a tanácsköztársaság utáni néhány és a második világháborút közvetlenül megelőző évekre, amelyekben a háborús viszonyok utó- és előérzete a sajtó működését több-kevesebb mértékben gátolta. Mivel döntően és főhelyen politikai cikkeket közöltek, érzékenyek voltak a kül- és belpolitikai változásokra, ahogy a legkülönbélebb szenzációkra is, amelyek mindig az olvasóközönség megtartásában játszottak nagy szerepet. Megszűntek és újjáalakultak, amint a politika engedte vagy kívánta, folytonosságukat hol jelezték, hol nem, ám a felelős- és főszerkesztők nevei azért nagyjából útmutatást adnak irányvonalukra. De a politikai lapok sem csak és kizárólag ilyen témájú híreket közöltek: mindig adtak gazdasági, kulturális, sport és egyéb tudósításokat is; ezek jelenthetik az utókor számára a legnagyobb kincseket. E témakörök között a bányászati vonatkozású cikkek nagyobb múltra tekintenek vissza: már az első világháború előtti olajkutatások eredményeiről is írtak az erdélyi napilapok, az EUROGASCO megjelenése és fúrótornyai pedig kimondottan újdonságként jelentek meg a soproni, Sopron környéki lapok oldalain; nem beszélve például az igazi szenzációt jelentő kútkitörésekről. A mai értelemben vett természetvédelemmel kapcsolatos első hírek későbbiek, bár például a Madarak és Fák Napja első világháború előtti hagyomány volt Magyarország alsó- és középfokú iskoláiban, s nem lehet Herman Ottó népszerűsítő tevékenységét sem figyelmen kívül hagyni. A modern természetvédelmi szemlélet azonban az első világháborút követő években, Kaán Károly munkássága és művei nyomán honosodott meg és terjedt el az országban.

A napilapok tanulmányozása persze sok időt, elszántságot, jó szemet és türelmet kíván. Mindez feltételezi az áltagnál több szabadidőt vagy a célzott munkát. Míg az első az érdeklődő személyiséget sarkallja, a második az intézményi megbízásokat jelentheti. Mert csak a személyes érdeklődés és az intézményi támogatás találkozása eredményezheti az értéktelítő kutatást. Meg kell jegyezni végül, hogy a következőkben felsorolt és ismertett lapok egyes évfolyamai az Országos Széchényi Könyv-

tárban – amely elvileg a legnagyobb könyvtári gyűjtemény Magyarországon – csak nagyon hiányosan található meg, kiegészítésük csak a Soproni Levéltár állományában található példányokból lehetséges, ami a helytörténeszeket hozza előnybe a fővárosi kutatókkal szemben.

* * *

Melyek tehát azok a helyi, soproni vonatkozású napilapok, amelyek nagy valószínűséggel forrásként szolgálhatnak a szén- és kőolajbányászattal, illetve a természetvédelemmel kapcsolatos további kutatások számára?

(1) 1927-ben megjelent Győrben egy napilap *Győri Lloyd* címen, de kiadása csak néhány hónapig tartott. Még abban az évben megszűnt, ám nem folytatás nélkül: szerkesztői 1927–1934 között *Felső-dunántúli Hétfői Újság*, majd 1934–1936 között *Hétfői Újság* címmel folytatták megjelentetését, s Győrön kívül immár Sopronban, Szombathelyen, Pápán és Kőszegen is terjesztették; az utóbbit Sopronban nyomták. Nevének megfelelően hetente egyszer jelent meg, s közleményei középpontjában a bel- és külpolitika hírei álltak. 1936–1938 között *Dunántúli Hétfői Újság*ra változott a címe Sopron, Győr, Szombathely és Pápa feltüntetésével. Szerkesztői között Szentimrey Lajos, Parragi György és Sümeghy Zoltán nevei olvashatók; ők meghatározói voltak e régió napi sajtójának ebben az időben. Két év után a lap engedélyét a 20 529/1938. M.E. számú rendelettel visszavonták. 1939-ben *Soproni Hétfő* néven alakult újjá keresztény, politikai, gazdasági és sportéletlap tematikai jelöléssel, de 13 szám után végleg megszűnt.

(2) Hasonló, bár nem ilyen változatos fennállást mutat a *Hétfő* című politikai napilap is. 1933–1940 között jelent meg Sopron, Kismarton, Szombathely, Felsőpulya és Felsőőr jelöléssel, a trianoni határon túli települések nevét németül is feltüntetve. Szentimrey Lajos és Sümeghy Zoltán szerkesztette. 1940-ben *Felsődunántúli Híradóra* változott a neve, közleményeinek fő tematikáját a politikai, társadalmi és sporttudósítások adták. Terjesztési helye keletre tolódott, kimaradtak a burgenlandi falvak, s dunántúli kisvárosok léptek a helyükbe: Győr, Kőszeg, Pápa, Sopron, Szombathely. Szentimrey Lajos szerkesztette, s ebben a formában egészen 1944-ig megjelent.

(3) Az első világháború előtt *Rábaközi Közlöny* néven ismertté vált napilap 1914-től *Sopronvármegye* néven, „Rábaközi közlöny, politikai napilap” alcímmel folytatta megjelenését Sopronban, s 1939-ig napilapként igen fontos információs forrása volt a város és környéke lakóinak. Szerkesztői többek között Frankl Pál és Griger Miklós voltak, felelős szerkesztői a már többször említett Szentimrey Lajos, Sümeghy Zoltán és Parragi György. A *Sopronvármegye* önálló különlenyomata volt a *Sopronmegyei Népiújság* 1929–1938 között, szerkesztői a már említett Frankl Pál és Griger Miklós voltak. A főlaptól eltérően hetente jelent meg, s 1938-ban a 20 530/1938. M.E. rendelet alapján kiadását meg kellett szüntetni. Ez hatással volt a *Sopronvármegyére* is: 1939-től csak „politikai napilap” megjelöléssel került az olvasókhoz, s neve *Új Sopronvármegye*re változott. Szerkesztését Szentimrey Lajos vette át. Sorsát azonban ez a napilap sem kerülhette el, a 10 920/1944 M.E. rendelet alapján kiadására tovább lehetőség nem volt.

(4) A *Hír* című napilap, amelynek első száma 1915-ben jelent meg, 1921–1940 között eleinte politikai napilapként határozta meg önmagát, majd 1925-től felvette emellé a társadalmi és közgazdasági megjelölést is, hogy a következő évtől megszűnéséig ismét csak politikai napilapként működjön. Sopron mellett Szombathely is fel volt tüntetve megjelenési helyként, természetesen előfizetői és olvasói e kétön kívüli településeken is voltak. Szerkesztői Görög Kálmán, Sümeghy Zoltán és Tóth László voltak.

(5) A Szombathely, Sopron, Pápa megjelenési helyet feltüntető *Nyugatmagyarország* című hétfői politikai – később független politikai – lap, amely 1927–1938 között jelent meg, s szerkesztői Gerő Manó, Sümeghy Zoltán és mások voltak, néhány már említett napilap sorsára jutott: a 7900/1938. M.E. számú rendelet alapján engedélyét megvonták. Erre az újságra sok lapszámozási hiba jellemző, s harmadik évfolyamának egy része csak a Soproni Levéltárban érhető el.

(6) A korábban *Sopronvármegye* néven megjelenő újság – nem tévesztendő össze a már említett, hasonló nevű lappal – 1919-től *Soproni Hírlapra* változtatta a nevét, s keresztény politikai napilapként határozta meg magát. 1944-ben került az olvasók elé utolsó száma; szerkesztői Rábel László és Közi-Horváth Miklós voltak. Évfolyamai az Országos Széchényi Könyvtárban igen hiányosak, kiegészítésük a Soproni Levéltár példányaival lehetséges. Fontos helytörténeti forrás, mivel számai Szálasi Ferenc miniszterelnöksége alatt is megjelentek, fejlődésében persze immár nyilaskereszttel. Bár olvasása emiatt nem volt kívánatos az 1945-ös változást követően, napjainkra ismét elfoglalhatja forráshelyét, mivel mintegy helyi félhivatalosként a német megszállás és a nyilas kormányzás eseményeit, körülményeit is tartalmazza. Felhasználása a kor megismerésében nélkülözhetetlen; olvasása természetesen legalább olyan pártatlanságot és távolságtartást igényel, mint a néhány évvel később kiadott, nagy példányszámú, ám uniformizálódott közleményű, kizárólagos ideológiát megjelenítő néhány országos napilapé.

BUDA ATTILA